گفت‌وگو با حسین مهرابی نماینده انجمن در کمیته تدابیر لازم برای صادرات پسته به اروپا

تهدید صادرات پسته به اروپا

مصاحبه‌کننده: سحر نخعی

از آخرین بازدید مقامات اروپایی از بخش‌های مختلف صنعت پسته ایران تقریباً دوازده سال می‌گذرد. اما طی دو سال اخیر درصد مردودی محموله‌های پسته ایران در خاک اروپا به‌دلیل آلودگی به افلاتوکسین افزایش یافته‌است. همین موضوع کافی بود که مجدداً حساسیت مقامات اتحادیه اروپا برانگیخته شود؛ کمیسیون بهداشت اتحادیه اروپا در تابستان سال ۱۴۰۱ درخواستی را مبنی بر بازدید مقامات این کمیسیون از صنعت پسته ایران مطرح کرد. زمان مدنظر برای این بازدید نیز نیمه مهرماه ۱۴۰۱ عنوان شده‌بود، اما علی‌رغم برنامه‌ریزی‌های انجام‌شده در حدود کمتر از یک ماه پیش از موعد سفر، بنا به ملاحظاتی که از طرف مقابل صراحتاً ذکر نشد، این سفر به تعویق افتاد. چندی پس از اعلام لغو سفر بازدید هیئت اروپایی، نامه‌ای از طرف کمیسیون امنیت غذایی اروپا خطاب به وزارت جهاد کشاورزی ایران ارسال شد که طی آن ضمن ابراز نگرانی از افزایش درصد مردودی محموله‌های وارداتی پسته از مبدأ ایران به‌دلیل آلودگی به افلاتوکسین، تهدید جدی به تعلیق واردات پسته از ایران صورت گرفت. در شماره خردادماه نشریه دنیای پسته گزارشی از اقدامات و پیگیری‌های انجمن در خصوص این موضوع ارائه شد. در شماره حاضر با حسین مهرابی، نماینده انجمن در کمیته «تدابیر لازم برای صادرات پسته به اتحادیه اروپا» برای اطلاع از آخرین اخبار مربوط به این موضوع خطیر و مهم گفت‌وگو کردیم.

آقای مهرابی حساسیت اتحادیه اروپا روی آلودگی پسته ایران به سم افلاتوکسین از چه زمانی شروع شد؟

بیش از دو دهه پیش بازار اروپا بزرگ‌ترین مقصد صادراتی پسته ایران بود. اما در مقطعی به‌دلیل حساسیت شدید مقامات اتحادیه اروپا روی آلودگی پسته ایران به سم افلاتوکسین، صادرات سالانه حدود ۹۰ هزارتن پسته به اروپا موقتاً متوقف‌شد.

چه تلاش‌هایی برای رفع این محدودیت انجام شد؟

در آن‌زمان، صنعت پسته ایران با همکاری بخش دولتی تلاش کرد تا با انجام تحقیقات مختلف و تبیین و تدوین روش‌های کاهش احتمال آلودگی به افلاتوکسین در مراحل برداشت، فرآوری و حمل پسته، مجدداً اعتماد اتحادیه اروپا را به‌دست‌آورد. اروپایی‌ها نیز برای رصد فرآیندها بازدیدهایی از صنعت پسته ایران انجام می‌دادند.

آیا تلاش‌های صورت گرفته برای رفع تحریم پسته ایران نتیجه داد؟

بله، با اجرای فرآیند اعتمادسازی و افزایش کنترل‌ها، تحریم پسته ایران برطرف شد، اما واردات پسته ایران به اتحادیه اروپا منوط به پذیرش شرایط سخت‌تری شد؛ تمام محموله‌های پسته می‌بایست در بدو ورود به اتحادیه اروپا بر اساس مقادیر مجاز آلودگی به افلاتوکسین، به‌صورت ۱۰۰ درصد، کنترل شوند.

این وضعیت تا چه زمانی ادامه داشت؟

با پیشرفت در مراحل فرآوری تر و خشک پسته، کیفیت محموله‌های صادراتی به‌تدریج بهبود یافت و کنترل ۱۰۰ درصدی محموله‌های ورودی به اروپا به ۵۰ درصد کاهش یافت. اگرچه در آن‌زمان حجم صادرات پسته ایران به اتحادیه اروپا به‌واسطه سختگیری‌ها و کنترل‌های بیشتر و گشوده‌شدن بازارهای جدید، کمتر شده‌بود، اما به‌هرحال این یک موفقیت به‌حساب می‌آمد.

مطلع شدیم مقامات کمیسیون بهداشت اروپا در تابستان سال ۱۴۰۱ درخواست بازدید از صنعت پسته ایران را داشتند. علت مطرح کردن این درخواست چه بود؟

بله، احتمالاً بعد از گذشت ۱۲ سال از آخرین بازدید مقامات کمیسیون اروپا از صنعت پسته ایران، دوباره حساسیت‌ها درباره پسته ایران بالا گرفته‌است، چرا که طی سال‌های اخیر عوامل مختلفی ریسک آلودگی به افلاتوکسین در پسته را افزایش داده و متأسفانه درصد مردودی محموله‌های پسته ایران در اروپا افزایش یافته‌است.

بازدید از چه بخش‌هایی مدنظر طرف اروپایی بود و ملاک‌های مورد تأیید آنها چه بود؟

پیش‌بینی می‌شد که بازدید از مراکز تولید و به‌خصوص روند ضبط پسته تر و فرآوری خشک پسته در ترمینال‌ها و پایانه‌های صادراتی باید برای هیئت اروپایی اهمیت داشته‌باشد، چراکه زمان درخواستی بازدید آنها مصادف با فصل برداشت و ضبط پسته در ایران می‌شد. همچنین، احتمال می‌رفت آزمایشگاه‌های غذا و دارو یکی دیگر از مراکز مورد بازدید هیئت اروپایی باشند. همان‌طورکه می‌دانید قبل از اینکه هر محموله صادراتی پسته از ایران صادر شود الزامی است که یک گواهی آزمایش افلاتوکسین از یکی از آزمایشگاه‌های مورد تأیید کمیسیون بهداشت اروپا دریافت شود. تنها گواهی بهداشت مورد تأیید اروپایی‌ها توسط سه آزمایشگاه مورد تأیید سازمان غذا و دارو در تهران، کرمان و رفسنجان که زیر نظر اداره بهداشت ایران کار می‌کنند، صادر می‌شود. یکی دیگر از مراکزی که احتمال می‌رفت مورد بازدید مسئولین اروپایی قرار گیرد پایانه‌های گمرکی و حتی بنادر گمرکی بود. در اواخر مردادماه کارگروهی متشکل از نمایندگان بخش خصوصی شامل انجمن پسته ایران و اتحادیه صادرکنندگان خشکبار، مسئولین سازمان غذا و دارو و مقامات وزارت جهاد کشاورزی که طرف مذاکره و مکاتبه اروپایی‌ها بودند، تشکیل شد. سپس، طی برگزاری جلسه‌ای مقرر گردید برنامه‌ریزی‌های لازم برای این بازدید انجام شود و روال کار و مسیر بازدیدها مشخص گردد.

وضعیت محموله‌های پسته ایرانی وارداتی به اتحادیه اروپا

	تعداد محموله‌های وارداتی	تعداد محموله‌های کنترل شده	*تعداد محموله‌های نامنطبق (درصد)
نیمه اول سال ۲۰۲۰	۵۸۳	۲۱۷	۱۲ (۵.۵٪)
نیمه دوم سال ۲۰۲۰	۷۰۰	۲۳۹	۱۴ (۵.۹٪)
نیمه اول سال ۲۰۲۱	۷۹۳	۲۸۰	۲۵ (۸.۹٪)
نیمه دوم سال ۲۰۲۱	۵۷۹	۲۲۱	۲۱ (۹.۵٪)
نیمه اول سال ۲۰۲۲	۳۹۶	۱۷۱	۱۸ (۱۰.۵٪)

* محموله‌های نامنطبق با سطوح مجاز مشخص‌شده در اتحادیه اروپا

نکته مهمی که باید حتماً به آن اشاره کنم این است که در اواخر شهریورماه ۱۴۰۱ همایش سلامت پسته با موضوع افلاتوکسین و باقیمانده سموم برگزار شد. در بخشی از همایش آقای فرانتس ورستراته، نماینده کمیسیون بهداشت اروپا به‌صورت آنلاین حضور داشت و گزارش مفصلی با عنوان «تحلیل و بررسی بازرسی سلامت و غذا» ارائه داد. ایشان دغدغه‌های کمیسیون بهداشت اروپا نسبت به موضوع افلاتوکسین در پسته ایران را مطرح کرد و در پایانِ ارائه خود هفت توصیه برای مدیریت افلاتوکسین را مطرح نمود.

این توصیه‌ها شامل چه مواردی می‌شوند؟

۱ اطمینان حاصل شود که اصول عملکرد بهینه کشاورزی و مدیریت تلفیقی آفات در تمام باغاتی که پسته صادراتی اتحادیه اروپا تولید می‌شود، مطابق با دستورالعمل کدکس بین‌الملل، جهت جلوگیری و کاهش آلودگی افلاتوکسین در مغزجات درختی، رعایت می‌شود.

۲ اطمینان حاصل شود تجار و صادرکنندگانی که پسته به اتحادیه اروپا صادر می‌کنند، استانداردهای لازم را حداقل مطابق با ماده ۵ آیین‌نامه شماره ۲۰۰۴/۸۵۲ (EC) رعایت و اجرا کنند.

۳ اطمینان حاصل شود که تمامی گواهی‌های بهداشت شامل جزئیات محل و کشور مقصد باشند.

۴ اطمینان حاصل شود آزمایشگاه‌هایی که درگیر کنترل‌های رسمی هستند، اصول بین‌المللی تکنیک‌های تضمین کیفیت که در سطح جهانی به رسمیت شناخته می‌شوند (مانند ISO ۱۷۰۲۵)، را رعایت کنند. توصیه می‌شود این آزمایشگاه‌ها تحت برنامه‌های شناخته شدهٔ مدیریت کیفی، به‌صورت رسمی ارزیابی و اعتباربخشی شوند تا از نتایج تحلیلی ارائه شده توسط آنها اطمینان حاصل شود.

۵ توصیه می‌شود برای تشخیص احتمال آلودگی پسته به افلاتوکسین در حین پروسه حمل و نقل به اتحادیه اروپا، تحقیقات لازم انجام شود.

۶ توصیه می‌شود صادرکنندگانی که محموله‌های صادراتی پسته آلوده به افلاتوکسین (ناسازگار با قوانین اتحادیه اروپا) به اتحادیه اروپا ارسال می‌کنند، تحریم شوند.

۷ توصیه می‌شود یک روند پیگیری با سیستم رَسف (RASFF) معرفی شود تا از طریق آن اقدامات سریع و مؤثری برای مقابله با صادرکنندگان خطاکار صورت بگیرد.

ساز و کار سیستم رَسف چگونه است؟

رسف سیستم هشدار سریع برای مواد غذایی و خوراک دام است که توسط مسئولین بهداشت و امنیت غذایی اتحادیه اروپا ارائه می شود. این سیستم به صورت هفتگی اطلاعات محموله‌های مردودی همه محصولات غذایی در بدو ورود به اتحادیه اروپا از طریق بنادر مختلف را گزارش می‌دهد.

آیا توصیه‌های آقای ورستراته همگی قابلیت اجرایی در

رسف سیستم هشدار سریع برای مواد غذایی و خوراک دام است که توسط مسئولین بهداشت و امنیت غذایی اتحادیه اروپا ارائه می شود. این سیستم به صورت هفتگی اطلاعات محموله‌های مردودی همه محصولات غذایی در بدو ورود به اتحادیه اروپا از طریق بنادر مختلف را گزارش می‌دهد.

ساختار صنعت پسته ایران ساختاری خرده مالکی است که از تعداد انبوهی از واحدهای تولیدی، فرآوری، خدماتی و بازرگانی داخلی متنوع در گستره وسیعی از کل کشور پراکنده است. واضح است که باتوجه به این ساختار معمولاً یک محموله تجاری صادراتی پسته از تجمیع تعداد زیادی محموله‌های کوچک‌تر ساخته می‌شود.

صنعت پسته ایران دارند؟

این توصیه‌ها برای اصلاح فرآیند صنعت بنا به درخواست طرف اروپایی مطرح شده‌بود. اما ما باید در جلسات بررسی می‌کردیم که کدام یک از این موارد و در چه حد و اندازه‌ای شدنی است و اگر شدنی نیست دلیل آن چیست. اینها باید بخشی از پاسخ‌های ما به طرف اروپایی می‌بود.

به موضوع بازدید هیئت اروپایی برگردیم؛ چه شد که این بازدید محقق نشد؟

علی‌رغم برنامه‌ریزی‌های انجام شده در حدود کمتر از یک ماه پیش از موعد سفر هیئت اروپایی، بنا به ملاحظاتی که از طرف مقابل صراحتاً ذکر نشد، این سفر به تعویق افتاد. چند ماه بعد از اعلام لغو سفر بازدید هیئت اروپایی، در روز یازدهم دی‌ماه ۱۴۰۱، نامه‌ای از سازمان حفظ نباتات با موضوع ضرورت تشکیل فوری کمیته‌ای به‌منظور بررسی دقیق و رصد کل فرآیند تولید تا صادرات، برای انجمن ارسال شد که در آن خواستار معرفی نماینده‌ای از سمت انجمن به این کمیته شده‌بودند. هدف از تشکیل این کمیته تصمیم‌گیری و ارائه راهکارها و چگونگی حل موضوع افلاتوکسین در پسته ایران عنوان شده‌بود. یک روز بعد، از طرف سازمان توسعه تجارت رونوشت نامه‌ای برای انجمن پسته ارسال شد که پیوست بسیار مهمی داشت؛ متن نامه‌ای از طرف کمیسیون امنیت غذایی اتحادیه اروپا خطاب به وزارت جهاد کشاورزی ایران ارسال شده‌بود که ضمن ابراز نگرانی از افزایش درصد مردودی محموله‌های وارداتی پسته از مبدأ ایران به‌دلیل آلودگی به افلاتوکسین، تهدید جدی به تعلیق واردات پسته از ایران در آن آمده‌بود.

انجمن پسته بعد از دریافت این نامه چه اقدامی انجام داد؟

انجمن بلافاصله بعد از اطلاع از محتوای نامه پیگیری‌های لازم با مسئولین مربوطه در سازمان حفظ نباتات را انجام داد. حتی باتوجه به حساسیت و اهمیت موضوع کارگروهی متشکل از جمعی از صادرکنندگان پسته به اروپا توسط کمیته بازرگانی انجمن تشکیل شد تا ضمن همفکری در خصوص این موضوع، پیشنهادات لازم برای پاسخ به نامه اتحادیه اروپا را تدوین و به سازمان حفظ نباتات ایران ارائه کند. پیشنهادات انجمن به‌صورت مکتوب در بهمن ماه ۱۴۰۱ به مسئولین سازمان حفظ نباتات ایران ارسال شد.

پیشنهادات انجمن برای پاسخ به نامه کمسیون بهداشت اروپا شامل چه مواردی می‌شد؟

انجمن دو پیشنهاد مشخص به سازمان حفظ نباتات کشور در خصوص نامه کمیسیون بهداشت اروپا ارائه داد: یک- در وهله اول ضمن اعلام وصول نامهٔ کمیسیون اروپا، توضیحاتی در خصوص دلایل زمان‌بَر شدن دریافت نامه و ارسال پاسخ به آنها ارائه شود. دو- پاسخ مناسبی به کمسیون اروپا ارائه شود تا فرصت کافی، امکان بررسی، همفکری و چاره اندیشی پیرامون این تهدید فراهم گردد.

اما ظاهراً پاسخ ارائه شده از وزارت جهاد کشاورزی به نامهٔ کمیسیون اروپا مورد قبول طرف اروپایی واقع نشد؛ گویا مسئولین کمیسیون اروپا انتظار اعلام یک اقدام جدی از سوی ایران برای کاهش درصد مردودی محموله‌های پسته آلوده از مبدأ ایران را داشته‌اند.

در پی اطلاع از این مطالبات و انتظارات چه اقداماتی در ایران انجام شد؟

در اواخر اسفندماه ۱۴۰۱ جلسه‌ای توسط دفتر امور بین‌الملل وزارت جهاد کشاورزی به‌منظور بررسی و همفکری برای رفع مشکل افلاتوکسین در محموله‌های صادراتی پسته برگزار شد. طی این جلسه پیشنهاد شد مجدداً نامه‌ای جهت ارسال به کمیسیون بهداشت اروپا تنظیم شود و مقرر گردید حاضرین در جلسه حداکثر ظرف ۴۸ ساعت نقطه نظرات، پیشنهادات و راهکارهای فنی خود را در راستای رفع این مشکل تهیه و پاسخ متقن به اتحادیه اروپا، به‌صورت مکتوب و رسمی به معاونت امور باغبانی وزارت کشاورزی اعلام نمایند. انجمن پسته دو روز بعد پیشنهادات مکتوب خود را ضمن ارسال نامه‌ای به دفتر امور بین‌الملل وزارت جهاد کشاورزی ارسال کرد.

پیشنهادات انجمن پسته حاوی چه مواردی بود؟

ما توضیحاتی را که برای ارائه به کمیسیون امنیت غذایی اتحادیه اروپا لازم و ضروری می‌دیدیم در نامه شرح دادیم. خلاصه‌ای از موارد مطرح شده را عنوان می‌کنم؛

- با شدت گرفتن تغییرات آب و هوایی در طی دو سال اخیر بخش عمده‌ای از مناطق پسته کاری ایران با تنش‌های سرمایی و گرمایی، طغیان آفات و حوادث غیرمترقبه جوی (سرمازدگی) مواجه بوده‌اند که این تنش‌ها در پدیدآمدن شرایط برای بالارفتن احتمال آلودگی افلاتوکسین در باغات پسته تأثیر بسزایی داشته‌است.
- طی دو سال اخیر سرمازدگی بهاره موجب کاهش تولید محصول هر یک از باغات مناطق خسارت دیده شده و در نتیجه صادرکنندگان برای تهیه و آمادسازی یک محموله صادراتی مجبور به تجمیع محموله‌های کوچک‌تر بوده‌اند که این شرایط نیز خود می‌تواند عامل دیگری در بالارفتن احتمال آلودگی محموله‌های صادراتی به افلاتوکسین بوده باشد.
- ناهمگن بودن شدید توزیع دانه‌های آلوده به افلاتوکسین باعث می‌شود تست‌های متعدد یا متوالی از نمونه‌های مختلف در یک محموله تجاری نتایج متفاوتی بدهند. در نتیجه همواره ممکن است علی‌رغم انجام تمام تمهیدات و آزمون‌ها در مبدأ، نتایج برخی تست‌های انجام شده در مقصد منطبق با نتایج تست‌های مبدأ نباشد.
- ساختار صنعت پسته ایران ساختاری خرده مالکی است که از تعداد انبوهی از واحدهای تولیدی، فرآوری، خدماتی و بازرگانی داخلی متنوع در گستره وسیعی از کل کشور پراکنده است. واضح است که باتوجه به این ساختار معمولاً یک محموله تجاری صادراتی پسته از تجمیع تعداد زیادی محموله‌های کوچک‌تر ساخته می‌شود. این خصوصیت صنعت پسته ایران، همواره موجب افزایش غیریکنواختی توزیع آلودگی به افلاتوکسین در محموله‌های صادراتی پسته ایران بوده‌است.
- باتوجه به گذشت بیش از ۱۲ سال از آخرین بازدید نمایندگان کمیسیون امنیت غذایی اتحادیه اروپا از صنعت پسته ایران، بازدید از پیشرفت‌های صنعت پسته ایران و تحولات به‌وجودآمده طی سال‌های اخیر از جمله تغییر شیوه آبیاری از غرقابی به قطره‌ای، بهبود کیفیت باغداری و احداث مجموعه‌های فرآوری بزرگ و مجهز و آزمایشگاه‌های جدید ضروری به‌نظر می‌رسد.

فکر می‌کنید این توضیحات می‌توانستند قانع‌کننده باشند؟

توضیحات پیشنهادی انجمن حاصل جمع‌بندی جلسات متعدد با تولیدکنندگان، صادرکنندگان و علی‌الخصوص فعالان بازار پسته در اروپا و بر اساس واقعیات عینی صنعت پسته ایران بود. در عین حال، به دغدغه‌ها و نگرانی‌های کمیسیون بهداشت اتحادیه اروپا هم پرداخته شده‌بود. در نامه ارسالی انجمن علاوه بر ذکر مواردی که توضیح دادم، از مسئولین وزارت جهاد کشاورزی خواهش کردیم تا در تنظیم نامه دوم به کمیسیون اروپا واقعیات صنعت پسته ایران را حتماً در نظر بگیرند و این نکته را مدنظر قراردهند که ارائه تعهدات غیراجرایی، سخت‌گیری بیشتر داخلی و یا محدودکردن صادرکنندگان مجاز به صادرات به اتحادیه اروپا، قبل از بررسی همه جانبه موضوع و امکان‌پذیری آن، نه تنها ممکن است مسئله فعلی را حل نکند، بلکه موجب افزوده شدن مشکلات و چالش‌ها و همچنین ایجاد حس بدعهدی و بی‌اعتباری کامل ایران نزد طرف مقابل شود. البته خُب بقیه ارگان‌های مسئول و درگیر شاید خیلی موافق پیشنهادات انجمن نبودند و نامه‌ای که به طرف اروپایی ارسال شد، تفاوت‌هایی با نظرات انجمن داشت.

منظورتان از تعهدات غیراجرایی چیست؟

از جمله این موارد می‌توان به موضوعاتی همچون تعهد مبنی بر قابلیت ردیابی محصول از مزرعه تا بازار و همچنین موضوع اجرای عملیات بهینه کشاورزی (GAP) اشاره نمود که این موارد علی‌رغم محاسنی که از دید طرف مقابل دارند، باتوجه به ساختار خرده مالکی و سنتی صنعت پسته ایران قابلیت اجرایی ندارند.

پاسخ کمیسیون اروپا به نامه دوم مسئولین ایران چه بود؟

دقیقاً نمی‌دانم؛ چون این نامه محرمانه تلقی شده و هیچ‌گاه در اختیار انجمن قرار نگرفته‌است. اما از تعاریفی که دوستان دولتی در جلسات از محتوای این نامه می‌کنند، به‌نظر نمی‌رسد که کمیسیون اروپا پاسخ‌های ایران را فصل‌الخطاب تلقی کرده‌باشد. از گفته مسئولین دولتی خودمان به‌نظر می‌رسد سایه تهدید بالای سر صادرات پسته ایران به اتحادیه اروپا خیلی جدی است.

اقدامات بعدی بخش خصوصی و مسئولین دولتی ایران در این خصوص چه بود؟

در بهار ۱۴۰۲ جلسات بیشتری در این‌باره با حضور نمایندگان بخش خصوصی و مسئولین دولتی برگزار و پیگیری‌های لازم انجام شد. از جمله اینکه در جلسه مورخ ۵ اردیبهشت ۱۴۰۲ جلسه کارگروه افلاتوکسین پسته با موضوع بحث و بررسی موضوع در سازمان حفظ نباتات برگزار شد که یکی از مصوبات آن تشکیل کمیته تدوین دستورالعمل‌های مراحل فرآوری پسته در جهت کاهش آلودگی به افلاتوکسین بود. در جلسات بعد از آن هم مقرر شد نمایندگان بخش خصوصی و سازمان‌های دولتی مربوطه پیشنهادات مشخص خود را در این زمینه ارائه کنند. نمایندگان انجمن پسته ایران و اتحادیه صادرکنندگان خشکبار جهت بحث و همفکری در خصوص این موضوع جلسات متعددی برگزار کردند و پیشنهادات زیادی مطرح شد. پیشنهادات انجمن در خصوص راهکارهای کاهش خطر تشدید کنترل های اتحادیه اروپا بر محموله های صادراتی پسته ایران به‌علت ریسک افلاتوکسین در تاریخ ۸ خردادماه برای اتحادیه صادرکنندگان خشکبار ایران ارسال شد.

این پیشنهادات شامل چه مواردی می‌شد؟

اقداماتی که انجمن لازم می‌دید توسط وزارت جهاد کشاورزی پیگیری و انجام شوند به این شرح بود:

- تعیین فرد مشرف و ثابت و اداره‌ای مشخص جهت مدیریت، هماهنگی و پیگیری کل موضوعات مرتبط با این بحران پیش آمده و تداوم کارها بدون اعمال تغییرات مداوم در افراد مسئول؛
- ارسال سریع مکاتبات اتحادیه اروپا به مسئولین ذیربط در وزارت بهداشت، انجمن پسته و اتحادیه صادرکنندگان خشکبار؛
- دعوت از مسئولین کمیسیون بهداشت اتحادیه اروپا برای بازدید از صنعت پسته ایران و انجام مذاکرات لازم؛
- تهیه گزارش مکتوب از آخرین وضعیت امکان پیاده‌سازی مدیریت تلفیقی آفات (IPM) و عملیات بهینه کشاورزی (GAP) در باغات پسته کشور؛
- تهیه گزارشی راجع به پیشرفت‌های حاصل شده در باغداری (توسعه آبیاری تحت فشار، بهبود شرایط کاشت و داشت و ...)، فرآوری تر و خشک، بالاخص توسعه تکنیک‌های کاهش ریسک افلاتوکسین در محموله‌های تجاری و تأمین مواد اولیه مناسب‌تر جهت صادرات به اروپا؛
- تعریف و انجام پروژه تحقیقاتی راجع به میزان افزایش آلودگی به افلاتوکسین طی مسیر؛

و اقداماتی که انجمن لازم می‌دید توسط وزارت بهداشت ایران پیگیری و انجام شوند به این شرح بود:

- استخراج، مرتب‌سازی و بایگانی سوابق و تهیه بانک اطلاعاتی محموله‌های ارسالی به اتحادیه اروپا، محموله‌های مردودی و سرنوشت بارهای مردودی با درج اطلاعات کامل نظیر اطلاعات برگ سبز صادراتی، صادرکننده، کشور مقصد، نوع پسته، وزن محموله، کارگاه صادراتی، نتیجه تست ایران، نتیجه تست اروپا، کشور برگشت، پروسه انجام‌شده و غیره به‌صورت کامل و منظم؛
- به‌روزرسانی و اطمینان از اعتبار و رعایت الزامات گواهی‌های آزمایشگاه‌های بهداشت؛
- اتصال به جزئیات گزارشات رَسف و تدوین و اجرای پروتکل پیگیری و اقدامات لازم روی این گزارشات مطابق با بند مربوطه در توصیه‌های کمیسیون اروپا برای مدیریت افلاتوکسین؛
- بررسی امکان ملزم نمودن کارگاه‌های صادراتی به اتحادیه اروپا به اخذ گواهی (HACCP)؛
- چاره اندیشی برای بالابردن درجه اطمینان نسبت به سلامت و دقت نمونه‌برداری و آزمایش افلاتوکسین؛
- تدوین و اجرای پروتکل اعمال محدودیت برای صادرکنندگان و کارگاه‌هایی که آمار مردودی آنها در یک بازه مشخص از مقدار تعیین شده فراتر رود و تعیین شرایط کاهش یا رفع محدودیت از آنها.

؟ این پیشنهادات به وزارت جهاد کشاورزی ارائه شد؟

بله، در جلسه مورخ ۹ خرداد ۱۴۰۲ که توسط معاونت امور باغبانی در سازمان حفظ نباتات برگزار شد، پیشنهادات انجمن مطرح شد. سایر مدعوین جلسه هم نظرات خود را در مورد برنامه های کوتاه‌مدت و الزامات لازم جهت جلوگیری از تعلیق صادرات پسته به اتحادیه اروپا اعلام نمودند. در پایان جلسه مصوب شد سازمان غذا و دارو ضابطه‌های بهداشتیِ پایانه‌های ضبط و فرآوری و بسته‌بندی پسته را در اسرع وقت به معاونت‌های تمامی استان‌ها ارسال نماید.

ضمناً مقرر شد انجمن پسته ایران و اتحادیه صادرکنندگان خشکبار با همکاری سازمان غذا و دارو طرح عملیاتی و اجرایی خود را برای محصول پسته ارائه کنند. انجمن پسته جهت شروع فرآیند اعتمادآفرینی مجدد اتحادیه اروپا نسبت به پسته ایران پیشنهاد خود مبنی بر پایش محموله‌های صادراتی و اجرای یک فرآیند تنبیهی برای صادرکنندگان محموله‌های مردودی از اتحادیه اروپا را در تاریخ ۱۶ خرداد ۱۴۰۲ به‌صورت مکتوب به سازمان حفظ نباتات ایران ارائه داد.

؟ دستورالعمل پیشنهادی انجمن برای پایش محموله‌های صادراتی شامل چه مواردی می‌شد؟

ما پیشنهاد دادیم که یک پروتکل اعمال محدودیت برای صادرکنندگان و کارگاه‌هایی که آمار مردودی آنها طی یک بازه زمانی ۱۲ ماهه منتهی به‌تاریخ درخواست صدور هر گواهی بهداشت از مقدار تعیین شده فراتر رود، تدوین و اجرایی شود. طبق این پیشنهاد، چنانچه هر زمان مقدار محموله‌های پسته مردودی در اتحادیه اروپا به‌واسطه آلودگی به افلاتوکسین توسط هر کارگاه فرآوری و یا صادرکننده از دو محموله یا ۱۰ درصد وزنی کل محموله‌های صادراتی آن کارگاه یا صادرکننده به مقصد اتحادیه اروپا (هر کدام بزرگتر بود) بیشتر شد، صدور گواهی بهداشت جدید برای صادرات پستهٔ آن کارگاه و یا صادرکننده به مقصد اتحادیه اروپا برای یک دوره ۳ ماهه معلق گردد.

انجمن به‌منظور جلوگیری از عطف به ماسبق شدن این رویه، پیشنهاد داد چنانچه بازه زمانی ۱۲ ماهه منتهی به‌تاریخ درخواست صدور گواهی بهداشت به قبل از تاریخ ابلاغ این مقررات برگردد، صرفاً آمار صادراتی و مردودی از زمان ابلاغ مقررات مدنظر قرار گرفته و آمار قبل از آن ملاک عمل قرار نگیرد. این دستورالعمل مورد توافق انجمن پسته ایران و اتحادیه صادرکنندگان خشکبار بود که به‌صورت مکتوب به سازمان حفظ نباتات ارائه شد و رونوشتی از آن برای بقیه سازمان‌ها و ارگان‌های ذیربط ارسال شد. در سومین جلسه کارگروه افلاتوکسین پسته که در تاریخ ۲۴ خردادماه ۱۴۰۲ در محل سالن میلاد سازمان حفظ نباتات کشور برگزار شد، با ابلاغیه سازمان غذا و دارو مواجه شدیم؛ در آن جلسه طرح تشدید نظارت بر صادرات محموله‌های پسته به‌منظور کاهش میزان آفلاتوکسین در پسته‌های صادراتی به اتحادیه اروپا مطرح شد و به تصویب رسید و مقرر شد ضوابط جدید صدور گواهی بهداشت توسط سازمان غذا و دارو به معاونت غذا و داروی همه استان‌ها ارسال گردد تا در سه ماه آینده صادرات پسته به اتحادیه اروپا بر اساس آن انجام گیرد.

؟ طرح تشدید نظارت بر صادرات محموله‌های پسته شامل چه مواردی بود؟

در این طرح ۳ حالت برای شرایط محموله های برگشتی صادرکنندگان تعریف شده‌بود: ۱- برای صادرکنندگانی که از تاریخ ۱ شهریور ۱۴۰۱ تا تاریخ ارائه درخواست نمونه‌برداری، فاقد محموله برگشتی از اتحادیه اروپا باشند، مطابق روال قبل نمونه‌برداری مطابق با دستورالعمل نمونه برداری اتحادیه اروپا انجام و در صورت تأیید نتایج آزمون گواهی بهداشت صادر خواهدشد؛ ۲- برای صادرکنندگانی که از تاریخ ۱ شهریور ۱۴۰۱ تا تاریخ ارائه درخواست نمونه‌برداری، تعداد محموله‌های برگشتی آنها از اتحادیه اروپا کمتر از ۵ درصد از کل تعداد محموله‌های صادرشده در محدوده زمانی فوق باشد، نمونه‌برداری ۲ بار و مطابق با دستورالعمل نمونه‌برداری اتحادیه اروپا انجام و در صورت تأیید نتایج آزمون گواهی بهداشت صادر خواهدشد؛ ۳- برای صادرکنندگانی که از تاریخ ۱ شهریور ۱۴۰۱ تا تاریخ ارائه درخواست نمونه‌برداری، تعداد محموله‌های برگشتی آنها از اتحادیه اروپا بیش از ۵ درصد از کل تعداد محموله‌های صادرشده در محدوده زمانی فوق باشد، گواهی بهداشت صادر نخواهدشد.

؟ شما فرمودید که عطف به ماسبق بودن آن مورد ایراد بوده‌است.

این بخشنامه به چند دلیل با طرح پیشنهادی انجمن تفاوت داشت؛ یک دلیلش این بود که سوابق صادرات از ابتدای شهریورماه ۱۴۰۱ برای محدودیت فعالیت صادرکنندگان طی سه ماه آینده مبنا قرار گرفته‌است. درحالی‌که می‌دانیم که این شرایط جدیداً پیش آمده و نباید آن را عطف به ماسبق کرد. دلیل دوم این بود که همه می‌دانیم رؤیت افلاتوکسین در یک محموله صادراتی یک امر تصادفی است، قطعیت ندارد و احتمال خطا در آن وجوددارد، چرا که آلودگی افلاتوکسین در یک بار پسته یکنواخت و همگن نیست، پس احتمال مردودی برای هر صادرکننده‌ای وجوددارد. خیلی از صادرکنندگان بزرگ ما که دارند به‌خوبی فعالیت می‌کنند و با بهترین امکانات و بیشترین سخت‌گیری و دقت عمل می‌کنند، با اجرایی شدن این بخشنامه، اگر به هر دلیلی حتی یک یا دو مورد ریجکتی در تعداد زیادی از محموله‌هایشان داشته‌باشند شامل این قانون می‌شوند و از صادرات محروم و از مسیر کار خارج خواهندشد. چه بسا کارگاه‌های کوچک صادراتی که ممکن است فعالیت بسیار محدود داشته‌باشند، یا حتی به هر دلیلی مورد ریجکتی هم نداشته باشند وارد عرصه می‌شوند. فرض کنید اگر یک صادرکننده بیست کانتینر پسته صادر کرده‌باشد و فقط یکی از محموله‌های وی دچار ریجکتی شده باشد، شامل این بخشنامه و این مجازات می‌شود.

درصد مشخص شده در ابلاغیه به‌دلیل سخت‌گیرانه بودن و فاصله داشتن با منطق و ماهیت کار، مدنظر انجمن نبود؛ ضمن اینکه برخی از صادرکنندگانی که از چند ماه قبل به مشتری خود تعهد دارند و قرارداد بسته‌اند با محرومیت حتی نمی‌توانند به تعهدات‌شان عمل کنند. دلیل سوم و مهمتر این بود که این بخشنامه صرفاً یک بازه زمانی سه ماهه را در نظر گرفته و راه‌حل طولانی مدت و دائمی ارائه نمی‌دهد. با این بخشنامه فقط داریم به طرف اروپایی می گوییم هر کس یا کسانی که سال گذشته این خطا را انجام دادند جریمه می‌کنیم. طرف اروپایی هم احتمالاً قرار نیست با این بخشنامه قانع شود که برای حل مشکل طولانی مدت راه حلی پیدا کرده‌ایم.

؟ برای برآورده کردن نظر طرفین چه باید کرد؟

نظرات مکتوب انجمن راجع به این طرح در جلسه حضوری و بخشی از آن به‌صورت مکتوب هم به مسئولین مربوطه اعلام شد. مطابق نظر ما بهترین کار این است که یک اقدام اصلاحی با نگاه به آینده و بلندمدت داشته‌باشیم.

؟ نظرات مکتوب انجمن در خصوص این بخشنامه شامل چه مواردی می‌شد؟

در نامه‌ای که در تاریخ ۴ تیرماه ۱۴۰۲ خطاب به سازمان حفظ نباتات کشور ارسال شد، انجمن پسته موارد زیر را در مورد بخشنامه مصوب سازمان غذا و دارو اعلام کرد:

- حد مجاز بیش از حد سخت‌گیرانه و عطف به ما سبق شدن بررسی سوابق صادراتی جهت اعمال محدودیت در دستورالعمل ابلاغی سازمان غذا و دارو، مورد اعتراض بسیاری صادرکنندگان باسابقه پسته به اتحادیه اروپا قرار گرفته‌است.
- قابل انتظار است که با اجرای این ساز و کار، صادرات پسته به اتحادیه اروپا طی سه ماهه آتی به‌شدت محدود و یا به‌طور کلی قطع شده و تعهدات صادرکنندگان به مشتریان‌شان ایفا نشود.
- این دستورالعمل به‌عنوان یک راهکار بلندمدت برای بهبود وضعیت عملکرد صادرات پسته ایران به اتحادیه اروپا، تنظیم نشده و نیاز به تدوین و اجرای یک دستورالعمل جامع همچنان باقی است.
- به‌نظر می‌رسد، برای طرف اروپایی پیگیری توصیه‌های قبلی که در خلال مذاکرات سال‌های ۲۰۰۶ تا ۲۰۱۰ ارائه شده بود، اهمیت ویژه‌ای دارد. از این منظر برای اثبات حسن نیت و اقدام اعتمادساز برای طرف اروپایی در چارچوب توصیه‌های مذکور نیازمند ساز وکاری هستیم که با نگاه به آینده، ضمن دادن فرصت لازم به صادرگنندگان جهت تطبیق شرایط خود با مقررات جدید و تسهیل و رونق بخشیدن به صادرات پسته، بتواند به کاهش تعداد محموله‌های مردودی کمک کند.

؟ تصمیم نهایی اخذ شده در این خصوص چیست؟

فعلاً، تصمیم گرفته‌شده سوابق صادرات از ابتدای شهریورماه ۱۴۰۱ برای محدودیت فعالیت صادرکنندگان طی تابستان ۱۴۰۲ مبنا قرار گیرد.